

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA

TSHIVENDA LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (FAL)

BAMMBIRI LA VHURARU (P3)

LUHUHI/THAFAMUHWE 2017

MEMORANDAMU

MARAGA: 100

Memorandamu uyu u na masiatari a 13.

PFESESANI:

- Tshifhinga tshothe vha tshi tola maanea a vhusiki, vha tea u shumisa rubriki iyi (BAMMBIRI IA VHURARU 3).
- Maraga dza 0–50 dzo khethekanywa dza bva zwipida zwitanu (5) zwihulwane zwa thalusamaimo.
- Kha khritheria dzi angaredzaho Zwi re Ngomu, Luambo na Tshitaila, tshinwe na tshinwe tsha izwo zwipida zwa thalusamaimo tsho khethekanywa tsha bva zwipida zwivhili: tshipida tsha ntha na tsha fhasi, tshinwe na tshinwe tshazwo tsho faredza maraganyangaredzi dzo tshi teaho u ya nga u tevhekana hazwo.
- Tshivhumbeo tshone a tshi kwamei nga heyi khethekanyo ya maimo a ntha na a fhasi.

KHETHEKANYO YA A: RUBRIKI YA U ŢOLĄMAKA MAANEA A LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA [MARAGA 50]

Khritheria		Zwa nţhesa	Tshikili tshone	Vhukoni ha vhukati/vhu fushaho/ho linganelaho	Vhukoni ha fhasi	U sa kona
ZWI RE NGOMU &		28-30	22–24	16–18	10-12	4–6
VHUPULANI (NV)		-Mihumbulo i	-Phindulo yo lundwa	-Phindulo i fushaho	-Phindulo i shaedzaho	-Phindulo yo polikaho
		gobolaho/tokonyaho i sa	tshidele vhukuma	-Mihumbulo yo	ndunzhendunzhe	tshoṭhe
(Zwo ńwaliwaho na		vhambedzwi/	-Zwi yelana tshothe na	lunzhedzana lwo	-Mihumbulo yo	-Mihumbulo yo
mihumbulo)	ಡ	lavhelelwiho	thoho nahone zwa	linganelaho nahone zwi a	vhilinganaho, nahone	tanganaho nahone i si na
Nzudzanyo ya mihumbulo na	ţha	-Mihumbulo ya vhuţali, i	takadza	tendisea	i si na vhusiki ha	sia
vhupulani/	u 1	tokonyaho nahone yo	-Hu na vhutanzi ha	-Zwo dzudzanywa nahone	muņe	-Ndi phambananadzo,
U dzhiela nzhele ndivho, vha	o a	vhibvaho	mihumbulo yo vhibvaho	zwa dovha zwa lunzhedzana	-Vhutanzi vhu si gathi	zwo sokou dovhololwa
tanganedzaho mafhungo na	m	-Zwo dzudzanywa	-Zwo dzudzanywa	lwo linganelaho/lu fushaho,	ha nzudzanyo na u	-A zwo ngo dzudzanywa
nyimele.	Mai	nahone zwa dovha zwa	nahone zwa dovha zwa	hu tshi katelwa	lunzhedzana zwo	nahone a zwi na
	4	lunzhedzana tshidele lwa	lunzhedzana tshidele lwa	marangaphanda, mutumbu	teaho.	ndunzhendunzhe.
MARAGA30		tshothe, hu tshi katelwa	tshothe, hu tshi katelwa	na magumo/mupendelo.		
		marangaphanḍa,	marangaphanda,			
		mutumbu na	mutumbu na			
		magumo/mupendelo.	magumo/mupendelo.			

		25-27	19-21	13–15	7–9	0–3
		-Ndi zwa nthesa, fhedzi	-Zwo lundwa tshidele	-Phindulo i a fusha fhedzi	-Phindulo yo anzaho	-A) hu na ndingedzo ya u
		zwo ri shaedzinyana	-Mihumbulo i yelanaho, i	hu na vhutudzetudze huńwe	u sa yelana ha	fhindula thoho/mbudziso
		musutshelo wa maanea o	takadzaho	vhu khakhisaho mutodo	mafhungo	-U polika tshothe na u sa
	si	lundwaho tshidele lwa	-Zwo dzudzanywa	-Mihumbulo yo dzudzanywa	-Mihumbulo i vho	tsha tea lwa tshothe
	ಡ	tshothetshothe	nahone zwa dovha zwa	lwa ndinganelo nahone i a	sumbedza u liana na u	-A zwi na sia nahone zwo
	th.	-Mihumbulo yo vhibva	lunzhedzana zwavhudi,	tendisea	dadisa	vhilingana.
	0 2	ya lundwa lwa vhutali	hu tshi katelwa	-Hu na huṅwe u fusha ha	-U shaedza vhutanzi	
	ä	-Zwo dzudzanywa	marangaphanda,	nzudzanyo na	ha nzudzanyo na	
	ſai	nahone zwa dovha zwa	mutumbu na	ndunzhendunzhe, hu tshi	ndunzhendunzhe zwo	
	N	lunzhedzana tshidele lwa	magumo/mupendelo .	katelwa marangaphanda,	teaho.	
		tshothe, hu tshi katelwa		mutumbu na		
		marangaphanda,		magumo/mupendelo.		
		mutumbu na				
		magumo/mupendelo.				

KHETHEKANYO YA A: RUBRIKI YA U ŢOLA/MAKA MAANEA A LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA [MARAGA 50] (i va phanda)

Khritheria		Zwa nthesa	Tshikili tshone	Vhukoni ha vhukati/vhu	Vhukoni ha fhasi	U sa kona
Tall Teller 14				fushaho/ho linganelaho	VIIII III IIIII	o sa koka
LUAMBO, TSHITAILA NA		14–15	11–12	8–9	5–6	0-3
U DZUDZANYA (LTD)		-Thouni, redzhistara,	-Thouni, redzhistara,	-Thouni, redzhistara,	-Thouni, redzhistara,	-Luambo a lu pfali
, ,		tshitaila na divhaipfi zwo	tshitail divhaipfi zwo	tshitaila divhaipfi zwo tea	tshitaila divhaipfi zwo	-Thouni, redzhistara,
Thouni, redzhistara na		tea tshothetshothe ndivho,	tea vhukuma ndivho,	ndivho, vha tanganedzaho	tea zwituku ndivho, vha	tshitaila divhaipfi a
divhaipfi zwo teaho		vha tanganedzaĥo	vha tanganedzaho	mafhungo na nyimele	tanganedzaho mafhungo	zwo ngo tea ndivho,
ndivho/zwiitei na nyimele	ha	mafĥungo na nyimele	mafĥungo na nyimele	-U shumiswa ho teaho ha	na nyimele	vha tanganedzaho
Munanguludzo wa maipfi	nţha	-Luambo ndi lwa	-Luambo lu a ţokonya	luambo u bveledza	-Ho shumiswa luambo	mafhungo na nyimele
Kushumisele kwa luambo na	લ	vhudifulufheli ha nthesa, lu	nahone thouni yo	thalutshedzo	lwa mutheo/fhasi	-U hotefhala ha
milayo, zwiga zwa u vhala,	Maimo	nyanyulaho tshothe	shumiswaho ndi i	-Thouni yo tea	-Thouni na kushumisele	divhaipfi zwo anzesa
girama, mupeleţo	Tin.	-Lu a gobola nahone lwo	nyanyulaho	-U pfumiswa ha luambo ho	kwone kwa maipfi a zwo	lune u pfala ha
	Ϋ́	pfuma u dzangelwa ha	-Hunzhi a hu na	shumiswa u khavhisa zwi re	ngo tea	mafhungo zwa si tsha
MARAGA 15		thouni	vhukhakhi ha girama	ngomu.	-Divhaipfi ndi yo	konadzea na khathihi/
		-A hu na vhukhakhi ha	na mupeleto		shaedzaho vhukuma.	zwa vho konda
		girama na mupeleţo	-Lwo lundwa tshidele			vhukuma.
		-Lwo lundwa nga tshikili	vhukuma.			
		tsha mathakhethakheni.				
		13	10	7	4	
		-Luambo ndi lwa ntha	-Luambo lu a kunga na	-U shumiswa ha luambo ho	-Luambo lwo shumiswa	
	asi	vhukuma	u nyanyula	linganelaho, fhedzi) hu tshi	lwa u sa kona	
	Lh3	-Lu a gobola nahone lwo	-Thouni ndi yo teaho, i	di vha na vhutudzetudze	-A hu na kana hu tou	
	ಡ	pfuma u dzangelwa ha	nyanyulaho	-Huṅwe u shumiswa ha	vha na zwitukutuku zwi	
	ου	thouni	-Vhukhakhi vhutuku	luambo ho teaho nga u	sumbedzaho	
	Maim	-A hu na vhukhakhi ha	ha girama na mupeleto	angaredza, fhedzi u	muvanganyo wa	
		girama na mupeleţo	-Zwo lundwa tshidele	dzangelwa ha luambo ndi ha	mafhungo/mitaladzi	
		-Lwo lundwa nga tshikili	vhukuma.	fhasi.	-Divhaipfi yo hotefhala	
	I	tsha mathakheni.			lwa tshothe.	

KHETHEKANYO YA A: RUBRIKI YA U ŢOLĄ/MAKA MAANEA A LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA [MARAGA 50] (i ya phanḍa)

Khritheria		Zwa nthesa	Tshikili tshone	Vhukoni ha vhukati/vhu	Vhukoni ha fhasi	U sa kona
				fushaho/ho linganelaho		
TSHIVHUMBEO (T)		5	4	3	2	0-1
	-	-Kubveledzele kwa thoho	-Kubveledzele kwa	-Kubveledzele kwa thoho na	-Dzińwe mbuno ndi dzi	-Hu na u shaedza ha
Zwiţalusi zwa tshibveledzwa	1	kwa nthesa	thoho kwo	vhudodombedzi zwo tea	pfadzaho	mbuno dzo teaho
Kubveledzelwe kwa phara na	-	-Vhudodombedzi ha	lunzhedzanaho	-Mafhungo/Mitaladzi, phara	-Mafhungo/Mitaladzi na	-Mafhungo/Mitaladzi na
tshivhumbeo tsha	1	mathakhethakheni	-Vhudodombedzi ha	zwo fhatwa lu fushaho	phara zwi di vha na	phara zwo dala
mafhungo/mitaladzi	-	-Mafhungo/Mitaladzi,	thoho hu pfadzaho	-Maanea o di faredza zwi	vhukhakhi	vhukhakhi
	1	phara zwo fhatwa na u	-Mafhungo/Mitaladzi,	pfadzaho/tendiseaho.	-Fhedzi maanea a kha di	-Maanea ha na
MARAGA: 5	Ī	lundwa lwa nthesa	phara zwo vangwa lu		pfala naho hu na	mudzio/ha pfadzi.
	t	tshothetshothe.	pfadzaho.		vhukhakhi.	
MARAGANYANGAREDZI		43-50	33-40	23–30	13–20	0–10

KHETHEKANYO YA B NA C: RUBRIKI YA U TOLA ZWIBVELEDZWA ZWILAPFU ZWA VHUDAVHIDZANI [MARAGA 30]

Khritheria	Zwa nthesa	Tshikili tshone	Vhukoni ha vhukati/ho linganelaho/vhu fushaho	Vhukoni ha fhasi	U sa kona
ZWI RE NGOMU,	15–18	11–14	8–10	5–7	0–4
VHUPULANI NA	-Phindulo ndi ya	-Phindulo ndi yavhudi	-Phindulo ndi i	-Phindulo ndi ya	-Phindulo i sumbedza
TSHIVHUMBEO (NVT)	mathakhethakheni, i sa	vhukuma, i bvukululaho	fushaho/linganelaho	mutheo/fhasi, i	u shaya ndivho ya
	vhambedzwi	ndivho yo dziaho ya	vhukuma, i bvukululaho	bvukululaho ndivhonyana	zwitalusi zwa lushaka
Zwo ńwaliwaho na	-Mihumbulo ya vhutali, yo	zwitalusi zwa lushaka lwa	ndivho yo dziaho ya	ya zwitalusi zwa lushaka	lwa tshibveledzwa
mihumbulo	vhibvaho	tshîbveledzwa	zwitalusi zwa lushaka lwa	ĺwa tsĥibveledzwa	-Thalutshedzo yo
Nzudzanyo ya mihumbulo na	-Ndivho yo tandavhuwaho	-O fara vhutala/sia lone -A	tshîbveledzwa	-Hu na u polika huṅwe hu	dzumbama, u polika
vhupulani	tshothe ya zwitalusi zwa	hu na u polika	-Ho ngo tou fara vhutala	vhonalaho naho o fara	ndi hu hulwane
U dzhiela nzhele ndivho, vha	lushaka lwa tshibveledzwa	-Zwi re ngomu na	hone tshothe lini – hu na u	vhutala	-A hu na u farana ha
tanganedzaho mafhungo na	-Kuṅwalele kwo tou fombe	mihumbulo zwo	polika huńwe hu vhonalaho	-Zwi re ngomu na	zwi re ngomu na
nyimele	kha sia lone	lunzhedzana	-Zwi re ngomu na	mihumbulo a zwo ngo tou	mihumbulo
Phindulo na mihumbulo	-Zwi re ngomu na	-Zwo tandavhudzwa lwa	mihumbulo zwo di	farana tshothe lini	-Zwidodombedzwa
Nzudzanyo ya mihumbulo na	mihumbulo zwo lunzhedzana	tshotĥe, zwidodombedzwa	lunzhedzana	-Zwidodombedzwa	zwitukutuku zwi
vhupulani	-Zwo tandavhudzwa lwa	zwothe zwi tikedza thoho	-Zwińwe zwidodombedzwa	zwituku zwi tikedza thoho	tikedza thoho
U dzhiela nzhele ndivho, vha	tshotĥe, zwidodombedzwa	-Tshivhumbeo ndi tsho	zwi tikedza thoho	-Hu na u shaedza hu Î	-A ho ngo tevhedzwa
tanganedzaho mafhungo na	zwothe zwi tikedza thoho	teaho naho hu na	-Nga u angaredza,	vhonalaho ha kushumisele	milayo yone ya
tshivhumbeo/milayo na	-Tshivhumbeo ndi	vhukhakhi vhutuku.	tshivhumbeo ndi tshone,	kwa milayo na	tshivhumbeo tsha
nyimele.	tshonetshone tsho teaho	^	fhedzi hu na u polika	tshivhumbeo	tshibveledzwa.
•	tshibveledzwa.		huṭuku.	-Ţhahelelo/U shaedza ndi	
			^	ĥu soliseaho.	
MARAGA 18					
LUAMBO, TSHITAILA NA	10-12	8–9	6–7	4–5	0–3
U SEDZULUSA (LTS)	-Thouni, redzhistara, tshitaila	-Thouni, redzhistara,	-Thouni, redzhistara,	-Thouni, redzhistara,	-Thouni, redzhistara,
	na divhaipfi, ndi zwi teaho	tshitaila na divhaipfi, ndi	tshitaila na divhaipfi, ndi	tshitaila na divhaipfi, ndi	tshitaila na divhaipfi,
Thouni, redzhistara, ndivho/u	lwa mathakhethakheni	zwi teaho tshothe ndivho,	zwi teaho tshothe ndivho,	zwi teaho zwituku	ndi zwi sa ananiho na
nyanyula, tshitaila, vha	ndivho, vha tanganedzaho	vha tanganedzaho	vha tanganedzaho	ndivho, vha tanganedzaho	ndivho, vha
tanganedzaho mafhungo na	mafhungo na nyimele	mafĥungo na nyimele	mafĥungo na nyimele	mafhungo na nyimele	ţanganedzaho
nyimele	-Girama ndi yoneyone	-Nga u angaredza, girama	-Hu na hunwe vhukhakhi	-Girama yo shaedza, i na	mafhungo na nyimele
Munanguludzo wa maipfi	nahone yo fhatwa tshidele	ndi yone nahone yo	ha girama	vhukhakhi ho vhalaho	-Zwo dala vhukhakhi
Zwiga zwa muńwalo na	-A hu na vhukhakhi.	fhatwa zwavhudi	-Divhaipfi i a	-Divhaipfi ndi yo	nahone zwo ţanganana
mupeleto		-Divhaipfi ndi yavhudi	fusha/linganela	shaedzaho vhukuma	-Divhaipfi a i tei
		vhukuma	-Fhedzi vhukhakhi vhu re	-Thalutshedzo yo	ndivho na khathihi
MARAGA 12		-Hunzhi a hu na	hone a vhu thithisi	tĥithisea.	-Thalutshedzo yo
		vhukhakhi.	thalutshedzo.		hotefhala tshothe.
MARAGANYANGAREDZI	25-30	19–23	14–17	9–12	^

KHETHEKANYO YA B NA C: RUBRIKI YA U TOLA ZWIBVELEDZWA ZWIPFUFHI ZWA VHUDAVHIDZANI [MARAGA 20]

KHETHEKANYO YA B Khritheria	Zwa nthesa	Tshikili tshone	Vhukoni ha vhukati/ho	Vhukoni ha fhasi	U sa kona
Kiirtiiciia	Zwa nincsa	TSHIKIII TSHORE	linganelaho/vhu fushaho	Vitukoni na masi	O Sa Rolla
ZWI RE NGOMU,	10–12	8–9	6–7	4–5	0-3
VHUPULANI NA	-Phindulo ndi ya	-Phindulo ndi yavhudi	-Phindulo ndi i	-Phindulo ndi ya	-Phindulo i sumbedza
TSHIVHUMBEO (NVT)	maṭhakheṭhakheni, i sa	vhukuma, i bvukululaho	fushaho/linganelaho	mutheo/fhasi, i	u shaya ndivho ya
	vhambedzwi	ndivho yo dziaho ya	vhukuma, i bvukululaho	bvukululaho ndivhonyana	zwitalusi zwa lushaka
Phindulo na mihumbulo	-Mihumbulo ya vhutali, yo	zwitalusi zwa lushaka lwa	ndivho yo dziaho ya	ya zwitalusi zwa lushaka	lwa tshibveledzwa
Nzudzanyo ya mihumbulo	vhibvaho	tshibveledzwa	zwitalusi zwa lushaka lwa	lwa tshibveledzwa	-Ţhalutshedzo yo
U dzhiela nzhele ndivho, vha	-Ndivho yo tandavhuwaho	-O fara vhuṭala/sia lone -A	tshîbveledzwa	-Hu na u polika huṅwe hu	dzumbama, u polika
tanganedzaho mafhungo na	tshothe ya zwitalusi zwa	hu na u polika	-Ho ngo tou fara vhutala	vhonalaho naho o fara	ndi hu hulwane
tshivhumbeo/milayo na nyimele	lushaka lwa tshibveledzwa	-Zwi re ngomu na	hone tshothe lini – hu na u	vhutala	-A hu na u farana ha
	-Kuṅwalele kwo tou fombe	mihumbulo zwo	polika huńwe hu vhonalaho	-Zwi re ngomu na	zwi re ngomu na
MARAGA12	kha sia lone	lunzhedzana	-Zwi re ngomu na	mihumbulo a zwo ngo tou	mihumbulo
	-Zwi re ngomu na mihumbulo	-Zwo tandavhudzwa lwa	mihumbulo zwo di	farana tshothe lini	-Zwidodombedzwa
	zwo lunzhedzana	tshothe, zwidodombedzwa	lunzhedzana	-Zwidodombedzwa	zwitukutuku zwi
	-Zwo tandavhudzwa lwa	zwothe zwi tikedza thoho	-Zwińwe zwidodombedzwa	zwituku zwi tikedza thoho	tikedza thoho
	tshothe, zwidodombedzwa	-Tshivhumbeo ndi tsho	zwi tikedza thoho	-Hu na u shaedza hu	-A ho ngo tevhedzwa
	zwothe zwi tikedza thoho	teaho naho hu na	-Nga u angaredza,	vhonalaho ha kushumisele	milayo yone ya
	-Tshivhumbeo ndi	vhukhakhi vhutuku.	tshivhumbeo ndi tshone,	kwa milayo na	tshivhumbeo tsha
	tshonetshone tsho teaho		fhedzi hu na u polika	tshivhumbeo	tshibveledzwa.
	tshibveledzwa.		hutuku.	-T̯hahelelo/U shaedza ndi	
				hu soliseaho.	
LUAMBO, TSHITAILA NA U	7–8	5–6	4	3	0–2
SEDZULUSA (LTS)	-Thouni, redzhistara, tshitaila	-Thouni, redzhisţara,	-Thouni, redzhistara,	-Thouni, redzhistara,	-Thouni, redzhistara,
	na divhaipfi, ndi zwi teaho	tshitaila na divhaipfi, ndi	tshitaila na ḍivhaipfi, ndi	tshitaila na divhaipfi, ndi	tshitaila na divhaipfi,
Thouni, redzhistara, ndivho/u	lwa mathakhethakheni	zwi teaho tshothe ndivho,	zwi teaho tshothe) ndivho,	zwi teaho zwi <u>t</u> uku	ndi zwi sa ananiho na
nyanyula, tshitaila, vha	ndivho, vha tanganedzaho	vha tanganedzaho	vha ţanganedzaho	ndivho, vha ţanganedzaho	ndivho, vha
tanganedzaho mafhungo na	mafhungo na nyimele	mafhungo na nyimele	mafhungo na nyimele	mafhungo na nyimele	ţanganedzaho
nyimele	-Girama ndi yoneyone	-Nga u angaredza, girama	-Hu na huṅwe vhukhakhi	-Girama yo shaedza, i na	mafhungo na nyimele
Munanguludzo wa maipfi	nahone yo fhatwa tshidele	ndi yone nahone yo	ha girama	vhukhakhi ho vhalaho	-Zwo ḍala vhukhakhi
Zwiga zwa muńwalo na	-A hu na vhukhakhi.	fhatwa zwavhudi	-Divhaipfi i a	-Divhaipfi ndi yo	nahone zwo ţanganana
mupeleto		-Divhaipfi ndi yavhuḍi	fusha/linganela	shaedzaho vhukuma	-Divhaipfi a i tei
		vhukuma	-Fhedzi vhukhakhi vhu re	-T̯halutshedzo yo	ndivho na khathihi
MARAGA 8		-Hunzhi a hu na	hone a vhu thithisi	thithisea.	-Thalutshedzo yo
		vhukhakhi .	thalutshedzo.		hotefhala tshothe.
MARAGANYANGAREDZI	17–20	13–15	10–11	7–8	0–5

ADENDAMU/MEMORANDAMU

KHETHEKANYO YA A: MAANEA

MBUDZISO 1

KHE	CHETHEKANYO YA A: MAANEA					
1.1	Mveledziso ya saintsi na thekhinolodzhi yo fhata shango lashu.	Nganetshelo -Aya ndi maanea ane munwali a anetshela nga ha saintsi na thekhinolodzhi zwo fhaxaho shango lashuZwi anetshelwaho zwi tea u kunga na u tendiseaMafhungo a hone a nwalwa nga tshifhinga tsho fhelahoMagumo a songo doweleaho a fhedza tshixori zwavhudi. Mbuletshedzo -Munwali u buletshedza nga ha saintsi na thekhinolodzhi ya shango lashuMunwali u ola tshifanyiso tsha zwine a khou amba ngazwo muhumbuloni wa muvhali. A u vhuisa muhumbulo -Afha munwali u vhuisa mihumbulo a i nea vhudipfi na u nyanyuwa hawe nga saintsi na thekhinolodzhiU vhuisa mihumbulo u yelana na miloro kana lutamo lwawe.				
1.2	Ilo lo vha li tshi tou vha duvha la madakalo.	-Munwali u kona u dzhia sia line a khou li imelela. Nganetshelo -Aya ndi maanea ane munwali a anetshela nga ha duvha la madakaloZwi anetshelwaho zwi tea u kunga na u tendiseaMafhungo a hone a nwalwa nga tshifhinga tsho fhelahoMagumo a songo doweleaho a fhedza tshitori zwavhudi. Mbuletshedzo -Munwali u buletshedza madakalo nga vhudaloMunwali u ola tshifanyiso tsha zwine a khou amba ngazwo muhumbuloni wa muvhali. A u vhuisa muhumbulo -Afha munwali u vhuisa mihumbulo a i nea vhudipfi na u nyanyuwa haweU vhuisa mihumbulo u yelana na miloro kana lutamo lwaweMunwali u kona u dzhia sia line a khou li imelela.				

1.9	Nivralani	TT-sheeing markemaked-
1.3	Nwalani maanea a re na	U vhuisa muhumbulo
	maipfi haya ndo lata	-Afha muṅwali u vhuisa mihumbulo a i nea vhuḍipfi
	nowa na danda.	na u nyanyuwa hawe.
		-U vhuisa mihumbulo u yelana na miloro kana
		lutamo lwawe.
		-Muṅwali u a kona u dzhia sia line a khou li imelela.
		Nganetshelo
		-Aya ndi maanea ane muṅwali a anetshela tshitori
		kana zwiwo zwo no bvelelaho.
		-Zwi anetshelwaho zwi tea u kunga na u tendisea.
		-Mafhungo a hone a ńwalwa nga tshifhinga tsho
		fhelaho.
		-Magumo a songo doweleaho a fhedza tshitori
1.4	Y Y 41 1 1	zwavhudi.
1.4	U thompha pfanelo dza vhańwe ndi	A u haseledza
		-Afha munwali u imelela masia mavhili u lingana.
	vhudifhinduleli ha	-Muṅwali ha tei u dzhia sia.
1.5	munwe na munwe. Vhumatshelo vhu	II tota lebani
1.5		U tata khani
	zwandani zwanu hu si kha munwe muthu.	-Afha munwali u vha e na ndila yawe ine a vhona
		zwithu ngayo.
	Tatani.	-Mihumbulo yawe i tea u vha khagala u bva
		mathomoni u swika magumoni.
		-Muṅwali u sumbedza u imelela liṅwe sia/fhungo. -Muṅwali u tikedza vhukuma fhungo line a khou toḍa
		li tshi tendiwa.
		-Muńwali u sumbedza vhukhwine ha fhungo line a
		khou li imelela.
161	Tshifanyiso	Nganetshelo.
1.0.1		- Muńwali u anetshela nga duvha le a ńwala mulingo.
		-Mafhungo a hone a ńwalwa nga tshifhinga tsho
		fhelaho.
		-Magumo a songo doweleaho a fhedza tshitori
		zwavhudi.
		Mbuletshedzo.
		-Afha munwali a nga buletsha nga ha mulingo.
		A u haseledza.
		- Hu nga haseledzwa nga ha ndeme ya mulingo.
		U tata khani.
		- Hu nga tatiwa khani nga ha tshifanyiso itsho u
		ńwala mulingo.
		nwala mulingo.

1.6.2	Tshifanyiso	Nganetshelo.
	•	-Munwali a nga nwala nga ha vhubvo ha mudagasi.
		Mbuletshedzo . Hu nga buletshedzwa nga ha
		mudagasi.
		A u haseledza . Vhagudi vha nga haseledza nga ha
		ndeme ya mudagasi.
		U ṭaṭa khani . Hu nga ṭaṭiwa khani nga ha muḍagasi.
1.6.3	Tshifanyiso	Nganetshelo. Nga ha muongi a tshi khou thogomela
		mulwadze .
		Mbuletshedzo . U buletshedza nga ha thogomelo ya
		muongi.
		A u haseledza . U haseledza nga u thogomela
		mulwadze nga muongi.
		U ṭaṭa khani . U ṭaṭa khani nga ha tshumelo dza
		muongi.

[50]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 50

KHETHEKANYO YA B: ZWIBVELEDZWA ZWILAPFU ZWA VHUDAVHIDZANI

MBUDZISO 2

2.1 VHURIFHI HA TSHISHAKA

Zwi lavhelelwaho

Tshivhumbeo:

- Vhurifhi ha tshishaka vhu na diresi nthihi.
- Vhurifhi ha tshishaka vhu na theshano.
- Vhu na marangaphanda.
- Vhu tea u vha na mutumbu.
- Vhu tea u vha na magumo.
- Vhu tea u vha na nyonesano.
- Hu tea u vha na ndunzhendunzhe ya mafhungo u bva mathomoni u swika magumoni.
- Tshivhumbeo tsha luambo tshi do shanduka zwi tshi ya na ndivho.

[30]

2.2 TSHIPITSHI TSHA FOMALA

Zwi lavhelelwaho

Tshivhumbeo

- U thoma u ńwala tshitaila tshine tsha do shumiswa, tshi no sumbedza uri zwo itea lini, ngafhi, ngani na ndivho, nnyi na mini.
- Muńwali u kunga vhathetshelesi.
- U fhata mbuno zwavhudi o litsha u shumisesa maipfi nga ndila yo kalulaho lune a sala a si tshe na ndeme.
- Tshipitshi tshi tea u kunga vhathetshelesi nge ha kodelwa luambo.
- Magumo ndi a ndeme, a si manweledzo a zwe zwa ńwalwa.

[30]

2.3 **MUFHINDULANO**

Zwi lavhelelwaho

Tshivhumbeo

- Hu ńwalwa madzina a vhabvumbedzwa kha tshanda tsha monde tsha siatari (mulanguli na mushumi).
- Hu shumiswa kholoni nga murahu ha dzina la mubvumbedzwa ane a khou amba.
- Hu shumiswa mutaladzi muswa u sumbedza muambi muswa.

[30]

Vhune ha khandiso ho vhaledzwa

2.4 ATHIKILI YA GURANNDA

Zwi lavhelelwaho

Tshivhumbeo:

- U ńwala mbuno nga u pfufhifhadza, fhedzi nga mbuno.
- U lingedza u amba zwa vhukuma u sa xedzi muvhali.
- U nweledza nga ngona hu si na u kombamisa ngoho.
- U nea thoho pfufhi na u engedza kutohwana ku no pfala.
- U thoma nga mbuno dza ndeme dzi no amba uri: nnyi, mini, hani, lini, ngafhi, ngani na kha vhuhulu vhufhio.

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 30

[30]

KHETHEKANYO YA C: ZWIBVELEDZWA ZWIPFUFHI ZWA VHUDAVHIDZANI/ ZWA TSUMBEDZI/ZWA MAFHUNGO.

MBUDZISO 3

3.1 KHUNGEDZELO

Zwi lavhelelwaho

Tshivhumbeo:

- Dzina la tshikungedzelwa.
- Fhethu hune tsha wanala hone.
- Zwidodombedzwa zwa vhukwamani.
- Tshumelo i wanalaho.
- Milayo ya AIDA: (khephusheni, fonto, luambo lwa u fhureledza, luambo lwa u kunga na mulaedza)

[20]

3.2 GARAȚA YA THAMBO.

Zwi lavhelelwaho

Tshivhumbeo:

- I tea u sumbedza fhethu.
- Datumu na tshifhinga.
- Zwiambaro zwo teaho.
- Dzina la murambi.
- Hu dzheniswe na vha no fhindulwa.
- Hu tea u khwathisedzwa nga u fhindula nahone hu tea u sumbedzwa muthu ane vha tea u fhindula khae.

[20]

3.3 **NDAELA**

Zwi lavhelelwaho

Thodea:

- I tea u sumbedza zwo iledzwaho na zwine zwa fanela u itwa.
- I tea u vha na ndunzhendunzhe kha zwo ńwalwaho.
- I tea u sumbedza zwifhinga zwo teaho.
- Kha i vhe pfufhi yo edanaho.
- I tea u angaredza mulaedza wa ndeme.
- I tea u pfesesea.
- I ńwalwe nga luambo lu swikelelwaho nga vhathu vhanzhi. [20]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 20 MARAGAGUTE: 100